

Даровити ученици и неуспех

Неуспех код даровитих

- Иако по дефиницији термин 'даровити који подбацују' је парадоксалан, налази истраживања показују да овај парадокс представља реалност међу даровитим ученицима

Дефинисање неуспеха код даровитих ученика:

- Неуспех даровитих ученика (у психолошкој литератури означен као подбацивање) најчешће се одређује као дискрепанца или раскорак између способности појединца и његових остварених резултата, тј. постигнућа (Altaras, 2006)
- Појединци изнад просечних интелектуалних и академских способности на тестовима интелигенције, али који не успевају да развију и постигну резултате на нивоима који се од њих очекују
- Ученици код којих се опажа значајна дискрепанца између очекиваног постигнућа (које се мери стандардизованим скором на тесту постигнућа или интелектуалних способности) и стварног постигнућа (које се мери наставничким оценама и евалуацијама)

Обим неуспешности

□ Многи налази у свету показују да није мали број даровитих и креативних појединаца који су показали неадекватан успех или неуспех:

1 од 2 даровита
ученика је
неуспешно

(Mendaglio, 1991)

Више од
половине
даровитих не
показује
одговарајући
успех

(Lupard Jydi, 1991)

55% даровитих
је неуспешно,
19% понављача
из средњих
школа је
даровито

(Nyquist, 1973)

45% ученика са
IQ изнад 130
имали су
средњи ниво
постигнућа

(Johnson, 1981)

Разлике између успешних и неуспешних даровитих

1. **Анксиозност** (тескоба, узнемиреност). Неуспешни даровити нису имали контролу над унутрашњом тензијом, коју је Тејлор назвао "слободно плутајућа анксиозност"
2. **Осећање самовредности**. Неуспешни даровити су себе потцењивали или су имали осећање адекватности, били су забринути за своје здравље, склони повлачењу и самодовољности и имали су осећање снажне инфериорности
3. **Однос према ауторитету**. Неуспешни даровити делују дефанзивно, показујући дефанзивност на различите начине, као што су: угађање (другима), избегавње, слепи бунт у којем је непријатељство према ауторитету родитеља померено на друге
4. **Неуспешни даровити показују тенденције да се осећају одбачени или изоловани**, као и тенденцију да буду незаинтересовани, апатични или критичари других;
5. Док су успешни даровити чешће оријентисани у погледу учења, неуспешни су чешће **друштвено оријентисани**
6. Успешни даровити су показали реалистичнији у својим циљевима, па тако и успешнији, неуспешни даровити су били **у својим циљевима нереални и тако стално имали осећање неуспеха**

Чиниоци неуспеха

- ❑ Бројни и разноврсни чиниоци могу да доведу до неуспеха неких даровитих
- ❑ Једна група аутор нагласак ставља на *својства личности даровитих*, док друга група наглашава узроке који се налазе у *спољашњој средини*
- ❑ У прву групу узрока значајно место заузима: само-поимање, само-поштовање, мотивација за рад и учење, радне навике, одговорност према задацима и одговорност уопште, комуникација са вршњацима
- ❑ Друга група узрока је много шира и обухвата читав низ значајних и различитих фактора од којих су најважнији:
 - ❑ породица и односи у њој,
 - ❑ одговор школе и наставника на потребе даровитих, како у погледу наставног плана и програма, тако и у погледу начина рада наставника, односа према даровитим.
 - ❑ у ову групу улази и шири однос (став) других спољашњих фактора шире друштвене заједнице, који могу бити: подстицајни, игноришући, неодмерени, незаинтересовани и сл.
- ❑ Никад нису у питању само фактори личности или самофактори спољашње средине. Фактори успеха, а још више неуспеха, даровитих и креативних су *испреплетани*, што само указује на сложеност у њиховом утврђивању

Категоризација чинилаца неуспеха

□ У складу са становиштем да неуспех происходи из интеракције потреба и недостатака ученика, с једне стране, и захтева и ограничења које му намеће средина (породица, школа, вршњаци, шире окружење), с друге, фактори неуспеха могу се грубо – и условно – поделити на:

- (1) (интра)персоналне или индивидуалне и
- (2) интерперсоналне или (психо)социјалне.

tabele 3.4a i 3.4b – Dve moguća kategorizacije faktora podbacivanja

(intra)personalni/individualni	interpersonalni/socijalni/socioobrazovni
• Crte ličnosti i psihosocijalna prilagođenost • Specifični hendikepi (neurološki, perceptivno -motorni)	• Pородica • Vršnjaci • Škola • Šire socio-kulturno okruženje

faktori koji se tiču osobe koja podbacuje			faktori koji se tiču domena podbacivanja	
psihodemo- grafski	psihosocijalni	(intra)personalni	akademski (škola)	profesionalno polje
• Uzrast • Pol • Kultura i rasa • SES	• Pородični odnosi • Vršnjački odnosi	• Crte ličnosti i psihosocijalna prilagođenost • Specifični hendikepi	• Kurikulum • Nastavnik • Soc. klima u školi i odeljenju	• Zahtevi domena i polja

(Интра)персонални чиниоци неуспеха

(1) Мотивација- неуспешни даровити ученици нису довољно мотивисани да унапређују свој таленат и раде на остварењу изузетних постигнућа

(2) Психосоцијална (не)прилагођеност и (не)способност саморегулације - истраживања о афективно-мотивационим чиниоцима подбацивања упућују на то да значајну улогу у настанку овог проблема играју слаба психосоцијална прилагођеност и неразвијене вештине саморегулације

(3) Црте личности и „психоепистемолошки профил“

(Интра)персонални чиниоци: Психосоцијална (не)прилагођеност и (не)способност саморегулације

а) **Перфекционизам** – неукроћена горопад - Уколико даровита особа не научи благовремено да поставља себи реална очекивања и не развије конструктивне начине да изађе на крај са стресом и анксиозношћу који по правилу прате перфекционизам, ова црта се од корисног 'савезника' у остваривању врхунских постигнућа може претворити у силу која паралише сваки напредак;

б) **Негативан селф-концепт** – проблем 'самонедопадања' - Даровита деца су склона интроспекцији, па је отуд њихов селф-концепт осетљив (delicate). Бројни истраживачи указују на то да ову групу даровитих ученика одликује негативан селф-концепт (low/poor self-concept)) и да се они у том погледу значајно разликују од успешних даровитих особа. Негативан селф-концепт (који може бити повезан са необузданим перфекционизмом) подразумева ниско самопоштовање и негативну слику о себи, недостатак самопоуздања и поверења у сопствене способности, осећање инфериорности, безвредности и беспомоћности, те уверење особе да се не допада никоме;

в) **Слаба емоционално-социјална саморегулација** - Способност самоконтроле и вештине саморегулације играју изразито важну улогу у реализацији интелектуалног потенцијала;

г) **Слаба когнитивно-мотивациона саморегулација** - савремена истраживања потврђују да међу карактеристике ученика који подбацују треба уврстити дистрактибилност, дезорганизованост, заборавност и расејаност, односно недостатак концентрације и селективне пажње у сусрету са вишеструким стимулусима, недостатак истрајности и циљу-усмереног понашања, недостатак метакогнитивних и стратешких вештина, те лошу организацију времена и неразвијене радне навике, избегавање или немогућност да се задатак доврши;

д) **Специфични ментални поремећаји** - анксиозност, фобије, депресија;

ђ) **Неодређеност идентитета** - дифузан идентитет.

(Интра)персонални чиниоци: Црте личности и „психоепистемолошки профил“

а) „Уверења која паметне људе чине глупим“ - Управо овим упечатљивим изразом (Dweck, 2002) означавају се уверења која, према резултатима дугогодишњих истраживања, „коче интелектуални развој“ и (даровиту) особу „могу лишити прилике да реализује свој потенцијал“: уверење у датост и непроменљивост интелигенције (наспрам уверења да се ради о динамичној диспозицији), уверење да тренутни учинак представља дугорочну меру нечијег потенцијала и личне вредности („ако решим овај задатак, значи да сам паметан; ако не успем, мора бити да сам глуп“), те уверење да људи који су заиста даровити без труда остварују висока постигнућа (односно да улагање труда одражава мањак способности).

б) **Стилска грешка' у обради информација – холистички стил учења** - Даровити ученици који подбацују постижу једнако добар учинак као успешни даровити ученици на задацима који захтевају холистичку обраду и синтезу информација, али да су мање успешни на аналитичким задацима који захтевају прецизност, оријентацију на детаље и/или конвергентно решавање проблема. „Академско подбацавање може делимично произлазити из преференције за стил учења који резултира слабо развијеним вештинама и навикама учења када су у питању задаци који захтевају аналитичке вештине и обраћање пажње на детаље“ (Redding, 1990).

в) **Самосвојна личност и њена ригидно дивергентна интересовања** - Истраживачи налазе да даровити ученици који подбацују (у поређењу са успешним даровитим ученицима) показују већу потребу за независношћу и склоност да преузимају иницијативу и контролу, изразит неконформизам, капацитет за самодовољност и порив за самоизражавањем. Емпиријски налази осим тога сугеришу да ове ученике одликују креативност и инвентивност, те – било свестрана, било ускоспецифична – интересовања која излазе из оквира курикулума, а „ригидно“ се операционализују у приступ: „Ја хоћу да учим оно што мене интересује!“ (Whitmore, 1980). Но, онда када су у прилици да то чине, даровити подбацивачи испољавају аутентичну интелектуалну мотивацију (потребу да разумеју), прилежност и посвећеност, и тада је „тешко преусмерити њихову пажњу на неку другу активност и наметнути им круте временске оквире“ – они напосто настављају да раде „све док сами не буду задовољни учинком, не обазирјући се на рокове“ (Whitmore, 1980).

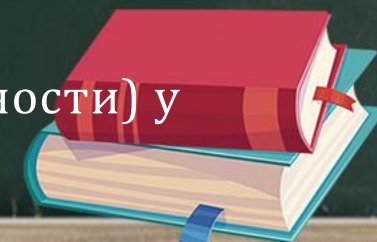
Социјални чиниоци подбацивања: *породица*

а) Породична клима и односи - Бројни истраживачи налазе да се узроци подбацивања могу крити у породичној клими и квалитету породичних односа, те да ученици који подбацују потичу из породица у којима владају затегнути или конфликтни односи и недостатак породичне кохезије (већа емоционална дистанца и лоша комуникација међу члановима породице), где се размењује мање тоpline и подршке и недовољно подстичу индивидуација и самоизражавање чланова породице

б) Васпитни стил и породична структура/организација - Родитељи даровитих подбацивача нагињу једностраним васпитним поступцима које одликују претерана пермисивност или рестриктивност, односно заштитнички или одбацујући став.

в) Специфичне вредности и очекивања: однос према учењу и постигнућу - Сатавови и понашања родитеља који се непосредно тичу учења и академског или професионалног постигнућа (преамбициозно постављена очекивања родитеља и 'гурање' детета ка све већим постигнућима; ниска очекивања, показивање незаинтересованости за дететово образовање и академски успех, или испољавање отворено негативних ставова према школи; недоследне поруке родитеља у вези са значајем академског и професионалног успеха).

* недостатак подршке и недостатак структуре (јасних и доследних правила и вредности) у породици, нарочито у вези с учењем и постигнућем

Социјални чиниоци подбацивања: вршњаци

- ❑ Значајан утицај на понашање даровитих ученика – па и на њихов академски учинак и евентуалну појаву подбацивања – свакако има и вршњачка група
- ❑ Имајући у виду потребу даровитог (као и сваког другог) ученика да буде прихваћен међу својим вршњацима, јасно је да имплицитни притисак за конформирањем или експлицитно негативни ставови вршњачке групе према високом постигнућу (анти-интелектуални/анти-академски ставови) представљају својеврсну 'позивницу на подбацивање'
- ❑ За ученике који своју даровитост виде као социјални хендикеп и који не желе да буди опажени као 'штребери', или напросто као 'другачији', подбацивање представља стратегију камуфлирања даровитости и начин да се буде 'нормалан'

Социјални чиниоци подбацивања: школа

- ❑ **Недостатак изазова у школи** - Иако скорашња истраживања показују да се ученици свих нивоа способности досађују у школи, на посебан начин су угрожени даровити ученици, који се – за разлику од већине својих вршњака – не досађују услед недостатка заинтересованости, већ услед недостатка интелектуалних изазова у школи (Plucker & McIntire, 1996)
- ❑ **Стил подучавања/наставни стил и стил учења** - Судећи по литератури из области даровитости, у већини образовних система и даље преовлађује традиционалан вид рада са ученицима, у коме они имају улогу пасивних прималаца знања и мало простора за самостално истраживање и самоизражавање. Општа оцена је да школе фаворизују конвергентно-аналитички стил учења, а емпиријски налази сугеришу да су „наставници ‘срећнији’ када имају интелигентног ученика који није креативни мислилац“
- ❑ Већина школских система **промовише екстринзичку мотивацију и конкуренцију са другима**, што је у колизији са интринзичком „жудњом за овладавањем“ карактеристичном за даровите ученике
- ❑ **Очекивања и ставови наставника** - Посебну улогу у настанку и поткрепљивању подбацивања може имати понашање наставника према даровитом ученику. По правилу, наставници очекују да се даровити ученици понашају самоуверено, сабрано и зрело, да буду високо мотивисани за школске активности и да, сходно томе, у школи остварују висока постигнућа. Даровита деца из разних разлога могу нарушити очекивања наставника. Будући да често не препознају да се иза непримереног понашања и академског неуспеха крије недостатак изазова (а не незаинтересованост и лењост), наставници неадекватно реагују на ‘сигнале’ даровитих ученика и на тај начин покрећу „спиралу разочарања“ и убрзавају пад њиховог постигнућа.

Преображај: од подбацивања ка успешности

Три фактора доводе до преображаја (Peterson, 2001) :

01

Развојне
промене
(сазревање)

02

Интересантни
изазовни
академски
курсеви

03

Промена места
боравка

Преображај: од подбацивања ка успешности

☐ Ваншколске активности

Ваншколске активности унапредиле су школски учинак што су: а) пружале „излаз“ када су ученици били фрустрирани у школи и подсећале да постоји нешто ван и више од школе, услед чега је ученицима постало лакше да адекватно испуне и школске задатке; б) представљале извор осећања личне вредности, компетентности и успешности у ситуацији када су се ученици суочавали са академским неуспехом и пружале доживљај контроле; в) помогле да се одржи љубав према учењу и да се унапреде вештине које омогућавају самостално учење; г) помогле да се идентификују оне школске активности и задаци који су релевантни са становишта ученикових ваншколских интересовања и који побуђују мотивацију и за школско учење

☐ Родитељи

Превазилажењу хроничног подбацивања доприносе родитељи, тако што: а) подржавају ангажман на ваншколским активностима; б) задржавају позитиван став према ученику и у ситуацији школске неуспешности, не обесхрабрујући га и не посматрајући подбацивање као проблем који је трајан и који се не може превазићи; в) остају сталожени, доследни и објективни у периоду подбацивања и одговорност за постигнуће преносе на самог ученика

☐ Квалитет наставе и градива

а) Интелектуални изазов у настави и могућност „напредног учења“, тј. могућност да прескочи оно што већ знају и баве се комплекснијим градивом и тежим задацима – оним који су „корак испред њихових актуелних компетенција“; б) могућност самосталног учења и проучавања у домену за који су заинтересовани и који су сами изабрали; в) коришћење дискусије у настави, чиме је задовољена њихова потреба за личним ангажманом и критичком анализом; г) прилику да се у настави баве „стварним“, животно релевантним проблемима и да примењују стечене вештине и знања; д) прелазак са традиционалних метода процене знања на формативно оцењивање

Преображај: од подбацивања ка успешности

☐ Циљеви повезани са академским постигнућем

Подстицати даровите подбациваче да формулишу циљеве који су им лично важни, а повезани су са академским постигнућем

☐ Наставник

а) Опажен је као особа којој је истински стало до ученика; б) комуницира са ученицима 'на равној ноzi' и упушта се у академску размену идеја; в) показује 'заразни' ентузијазам и љубав према свом предмету, као и експертизу у том домену; г) флексибилан и инвентиван у методама подучавања и очекује активно учешће ученика у настави; д) поставља висока али реалистична очекивања пред ученике и креће се у зони њиховог наредног развоја/учења

☐ Промене селфа

а) више самопоуздања и превазилажење уназађујуће ефекте перфекционизма; б) доживљај високог школског постигнућа као лични успех и личну одговорност; в) стекли су способност да проникну у факторе сопственог неуспеха

Преображај: од подбацивања ка успешности

- **Налажење путоказа и покретача** - Систематска анализа проблема, могућих узрока и свеукупне динамике подбацивања у случају конкретног ученика. Анализа проблема свакако укључује идентификацију слабих тачака – домена у којима је потребно изграђивање одређених компетенција и оснаживање актуелних капацитета, али исто тако подразумева откривање јаких страна, које ученика могу "повући напред"
- **Формирање партнерства и плана акције**
- **Акција - промена процеса учења**
 - Успостављање менторског односа
 - Увођење "ко- курикуларних" активности
 - Акцелерација; повећање изазова
 - Обезбеђивање адекватних социјалних услова учења
 - Изграђивање и унапређивање саморегулаторних стратегија / вештина

Литература:

- Алтарас, А. (2006). *Даровитост и подбацивање*, Панчево: Мали Немо
- Ђорђевић, Ј. и Ђорђевић, Б. (2015). Универзитет и даровити и креативни студенти. *Годишњак Српске академије образовања*, Београд, 19-31
- Ђорђевић, Б. (1995). *Даровити ученици и (не)успех*, Београд: Заједница учитељских факултета.

